

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано ефективність економіки регіону. Визначено основну мету управління регіональною економікою в забезпеченні комплексного і найбільш ефективного соціально-економічного розвитку регіону.

Обґрунтовано эффективность экономики региона. Определена основная цель управления региональной экономикой в обеспечении комплексного и наиболее эффективного социально-экономического развития региона.

Efficiency of economy of region is grounded. The primary purpose of management by a regional economy is certain in providing of complex and most effective socio-economic development of region.

Постановка проблеми. Переважна більшість досліджень, які формують основу теоретичного забезпечення державного управління регіональним розвитком України, проводилося і проводиться сьогодні окремо у двох наукових напрямках: державне управління та регіоналістика. Вчені кожного із них окреслюють власне бачення процесів, пов'язаних із забезпеченням регіонального розвитку країни, в тому числі через систему державного управління, що унеможливило застосування системного підходу до вирішення комплексних проблем регіонів, які з часом лише ускладнюються.

Виходячи із цього, одним з найважливіших наукових завдань на сьогодні є формування цілісної концепції державного стимулювання регіонального розвитку України, а також теоретичних і науково-прикладних засад його реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у формування уявлення про підходи до управління регіонами країни, регіональний розвиток, засади розробки та здійснення регіональної політики, виявлення особливостей державної регіональної політики, окреслення суб'єктів та об'єктів зробили такі провідні науковці, як: Е.Б. Алаєв, О.І. Амоша, Г.В. Балабанов, П.Т. Бубенко, З.С. Варналій, С.Г. Галуза, З.В. Герасимчук, А.П. Голяков, Г.К. Губерна, М.І. Долішній, Л.М. Зайцева, Ю.М. Іпатов, Б.Т. Кліяненко, В.С. Кравців, О.П. Крайник, Н.Г. Кузнецов, Л.М. Кузьменко, Н.В. Павліха, В.І. Павлов, В.А. Поповкін, С.А. Романюк, В.К. Симоненко, Д.М. Стеченко, Г.Ф. Столбов, Л.Л. Тарангул, С.Г. Тяглов, В.М. Ходачек, Л.Г. Червова, М.Г. Чумаченко, Б.М. Штульберг, М.Д. Янків та інші.

Постановка завдання:

- обґрунтувати ефективність економіки регіону;
- визначити основну мету управління регіональною економікою в забезпеченні комплексного і найбільш ефективного соціально-економічного розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу.

Для оцінювання динаміки розвитку регіональної економіки доцільно використовувати показники, що оцінюють темпи економічного зростання в регіоні. У першу чергу, це темпи подушного доходу, продуктивності праці, а також темпи структурної деформації виробництва і суспільства. Вплив на темпи економічного зростання є життєво важливим питанням для економічної політики як країни в цілому, так і окремого регіону.

Отже, на рівні регіону можна розглядати такі критерії і відповідні їм показники соціально-економічного розвитку [4, с. 100]:

- ВВП або ВВП (як абсолютна величина і з розрахунку на душу населення) і темпи зростання/зменшення цих показників;
- середній рівень доходів населення і рівень їх диференціації;
- тривалість життя, рівень фізичного і психічного здоров'я людей;
- рівень освіти;
- рівень споживання матеріальних благ і послуг (продуктів харчування, житла, телефонних послуг), забезпеченість домашніх господарств товарами тривалого користування;
- рівень охорони здоров'я (забезпеченість поліклініками, лікарнями, аптеками, діагностичними центрами і послугами швидкої допомоги, якість медичних послуг, що надаються);
- стан навколишнього середовища;
- рівність можливостей людей, розвиток малого бізнесу, збагачення культурного життя людей.

Ефективність економіки регіону має двосторонню спрямованість [5, с. 83]: по-перше, це співвідношення досягнутих результатів господарської діяльності регіону із розміром проведених витрат (тобто внутрішня ефективність економіки регіону); по-друге, це міра участі даної територіальної одиниці у вирішенні загальнодержавних завдань. Для вимірювання ефективності господарства регіону застосовуються різноманітні показники, що відображають як внутрішню ефективність регіонального господарського комплексу, так і ефективність його участі у вирішенні загальнонаціональних проблем.

Разом з узагальнюючими показниками використовуються приватні показники, що характеризують ефективність використання окремих видів виробничого потенціалу регіону: економія основних і оборотних фондів, матеріальних витрат, а також підвищення ефективності використання живої праці, виробничих фондів, природних і матеріальних ресурсів.

Приватними показниками ефективності є продуктивність праці, матеріало-, праце- і фондомісткість продукції, які відображають питомі витрати сировини і матеріалів, праці та фондів на одиницю виробленої продукції. Рівень цих показників залежить принаймні від трьох основних чинників: 1) галузевої структури; 2) природно-кліматичних факторів; 3) ефективності організації й системи управління виробничим і регіональним розвитком. За наслідками аналізу динаміки зміни цих показників на тлі

динаміки чинників, що впливають на їх величину, можна судити, як змінюється ефективність регіонального відтворювального процесу [1, с. 25].

Насправді завжди одні регіони в певний період характеризуються вищими, інші – нижчими показниками соціально-економічного розвитку.

Серед найважливіших положень регіональної політики в Україні ми виділяємо такі:

- децентралізація влади шляхом закріплення за органами місцевого самоврядування якомога більших повноважень у сферах спільного відання, а також посилення впливу населення на прийняття рішень органами державної влади;

- забезпечення впливу принципу рівноправ'я регіонів між собою і в їх відносинах з органами державної влади з урахуванням специфіки кожного з них шляхом досягнення їх реальної конституційно-правової рівності, дотримання прав та інтересів регіонів у ході підготовки та прийняття правових актів органів державної влади.

Ці заходи покликані сприяти підвищенню ефективності взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування, забезпеченню стабільності розвитку і зміцненню єдності України.

Регіональна політика як з боку регіонів, так і з боку державного центру, реалізується переважно шляхом активного проведення: регіональної економічної політики; регіональної соціальної політики; національної політики.

Метою державної регіональної політики є створення умов для поліпшення якості життя людини, незалежно від місця її проживання, через забезпечення територіально цілісного та збалансованого розвитку України, інтеграцію регіонів в єдиному політичному, правовому, інформаційному та культурному просторі, максимально повне використання їх потенціалу з урахуванням природних, економічних, історичних, культурних, соціальних та інших особливостей, підвищення конкурентоспроможності регіонів та територіальних громад [3, с. 51].

Збільшення кола проблем, що вирішуються на територіальному рівні, необхідність функціонування регіонів на принципах самоврядування і самофінансування висувають особливі вимоги до організації їх фінансової діяльності, формування місцевих бюджетів та їх співвідношення з державним бюджетом. Для підтримки слабких з фінансового погляду органів місцевого самоврядування застосовується система фінансового вирівнювання. Розрізняють поняття вертикального й горизонтального вирівнювання (збалансованості). Вертикальне вирівнювання передбачає усунення невідповідностей між витратними функціями місцевих бюджетів і надходженнями, закріпленими за цим бюджетним рівнем. Якщо потенційні можливості із забезпечення прибуткової частини на нижчому рівні недостатні для фінансування виконання покладених на нього функцій, вищий рівень або центральний зобов'язаний надати бюджетні ресурси, яких не вистачає.

Горизонтальне вирівнювання означає пропорційний розподіл податків між бюджетними рівнями для усунення або зниження нерівності в

податкових можливостях різних територій. Вирівнювання спрямоване на вирішення завдань забезпечення кожному гарантованих державою благ і послуг.

Надходження фінансових коштів з бюджетів одного рівня до бюджетів іншого, або трансферти, допомагають вирішувати різноманітні завдання. Вирівнювання фінансових можливостей регіонів за наданням державних послуг населенню певного стандарту здійснює система загальних (універсальних) трансфертів. Для реалізації пріоритетів відповідно до прийнятих різних соціально-економічних програм (освіта, охорона здоров'я, інфраструктура, охорона навколишнього середовища тощо) використовуються цільові або спеціальні трансферти.

Для розвитку «проблемних» територій у багатьох країнах застосовуються обидві трансфертні системи.

У деяких країнах при вирішенні питань регіонального розвитку практикується формування окремих фондів загального (вирівнювального) трансферту «проблемних» територій. Це характерно, перш за все, для Німеччини, де такі трансферти здобули назву «Федеральні додаткові відрахування» [6, с. 67].

У країнах з децентралізованою системою управління і широкими бюджетними повноваженнями регіонів особливо важлива роль у вирішенні проблеми розвитку депресивних і відсталих територій належить цільовим (спеціальним) трансфертам. Вони використовуються в основному на розвиток соціальної та господарської інфраструктури. Типовим прикладом країни, де регіональні проблеми вирішуються переважно за рахунок цільових трансфертів, є США.

Державне регулювання економічного розвитку регіонів передбачає використання форм і методів узгодження інтересів між центром і регіонами, посилення взаємозв'язку між використанням міжрегіональних і внутрішньорегіональних матеріальних ресурсів і фінансових потоків, способів вдосконалення механізму державної підтримки соціально-економічного розвитку регіонів, особливо депресивних регіонів.

На нашу думку, органи державної влади регіону виконують дві основні функції: управління функціонуванням регіону й управління розвитком регіону.

Управління соціально-економічним розвитком регіону здійснюється за допомогою широкого спектра різних стратегій, програм, конкретних дій і одноразових заходів, за допомогою яких влада прагне стимулювати розвиток економіки регіону, створити нові робочі місця, збільшити податкову базу, розширити можливості для певних видів економічної активності. Не зменшуючи значення першої функції, можна сказати, що функція економічного розвитку стає все більш значущою, включаючи питання формування та розвитку ринкової інфраструктури і подолання кризових явищ.

Управління розвитком регіону – це управління взаємоузгодженими програмами (проектами) розвитку всіх сфер життєдіяльності регіону відповідно до підтриманих населенням пріоритетів, державних і регіональних інтересів, що прийняті до виконання на законній або договірній

основі, передбачають використання необхідних ресурсів, з певними заходами і встановленими термінами [2, с. 41].

Головною метою такого управління є створення кожному працездатному громадянину умов, що дають йому змогу своєю працею, заповзятливістю підтримувати власний добробут і добробут сім'ї при посиленні адресності соціальної підтримки з боку держави, у першу чергу, слабо захищених груп населення.

Всі можливі методи впливу безпосередньо місцевої державної адміністрації на хід економічного розвитку можна сформулювати як створення в регіоні сприятливих загальних умов для розвитку ділової активності, регулювання ділової активності і прямої кооперації місцевої державної адміністрації і бізнесу.

Управління регіональним розвитком має виходити з таких принципів:

- створення умов для збереження та раціонального використання соціальних ресурсів кожного регіону і країни в цілому;
- визначення пріоритетних напрямів, що вимагають значних капітальних вкладень;
- пошук альтернативних некапіталомістких або малокапіталомістких варіантів підтримки окремих (найбільш пріоритетних, таких, що мають потребу) сфер.

Основна мета управління регіональною економікою полягає в забезпеченні комплексного і найбільш ефективного соціально-економічного розвитку регіону. Його призначення полягає в обґрунтуванні напрямів і перспектив розвитку регіону, наданні інформаційного матеріалу для вироблення економічної й соціальної політики та прийняття відповідних управлінських рішень.

Звичайно, існують певні рішення, зарахування яких до державного регулювання територіального розвитку або до «регіональних наслідків нерегіональних рішень» є спірним. Наприклад, підтримка вугільної галузі в тих чи інших регіонах може здійснюватися як заради самої галузі, так і заради запобігання зайвій соціальній напруженості в регіонах. Відповідно, у першому випадку йдеться про структурну політику, у другому – про регіональну, і однозначно оцінити це можна, тільки знаючи мотиви прийняття рішень.

Державне регулювання територіального розвитку складається з механізмів поточної й інвестиційної підтримки регіонів. Поточна підтримка здійснюється в основному в рамках міжбюджетних відносин (за рахунок надання різних видів фінансової допомоги місцевим бюджетам). На економічний розвиток регіонів міжбюджетні відносини здійснюють непрямої вплив. За рахунок фінансової допомоги регіони отримують більше можливостей для стимулювання економічного розвитку, для надання більшого обсягу соціальних послуг, що позначається на інвестиційній привабливості територій. Через відсутність прямого впливу на економічний розвиток регіонів міжбюджетні відносини в зарубіжній літературі до регіональної економічної політики, як правило, не зараховують.

Регіональною економічною політикою зазвичай вважають інвестиційну підтримку, інакше кажучи, – заходи, що безпосередньо впливають на економічний розвиток регіонів. Тому не дивно, що організація міжбюджетних відносин і проведення регіональної економічної політики в більшості країн перебуває у віданні різних міністерств і відомств. Міжбюджетні відносини перебувають у віданні міністерств фінансів, регіональна економічна політика – міністерств економіки або спеціальних міністерств з регіональних питань.

Особливості проведення регіональної економічної політики перебувають у певній залежності від типу державного устрою. У федеральних державах, на відміну від унітарних, ширше за повноваження регіонів – суб'єктів федерації, і економічна політика, яку проводить регіональна влада, здійснює істотний вплив на розвиток територій. У федераціях влада регіонів активніше залучається до реалізації власне регіональної економічної політики – співфінансування тих чи інших видатків, спільного (з федеральними органами влади) прийняття рішень відносно вибору підтримуваних територій і використовуваних для цього інструментів. Проте останніми роками відбувається наближення федеральних і унітарних держав за тією роллю, яку місцева влада відіграє в реалізації економічної політики.

Висновки. Таким чином, регіональна політика є складовою частиною національної стратегії соціально-економічного розвитку України, тісно пов'язаною із здійсненням адміністративної реформи та впорядкуванням адміністративно-територіального устрою, і реалізується шляхом здійснення органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування системи заходів для забезпечення ефективного комплексного управління економічним та соціальним розвитком України та її регіонів.

Використані джерела інформації:

1. Керецман В.Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теор. аспекти: [Монографія] / В.Ю. Керецман. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 188 с.
2. Крайник О.П. Економічний розвиток регіону: [Монографія] / О.П. Крайник; За ред. акад. М.І.Долішнього. – Львів: Ліга-Прес, 2002. – 294 с.
3. Лобас В.М. Регионализация государственного социального управления: вопросы теории и практики: [Монографія] / В.М. Лобас. – Донецк: ДонГау, 2003. – 246 с.
4. Мазур А.Г. Регіональна економіка: проблеми відтворення і управління: [Монографія] / А.Г. Мазур / Рада по вивченню продукт. сил України. – Вінниця, 2000. – 263 с.
5. Майбутнє України: стратегія поступу: [Монографія]. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 304 с.
6. Максимова Т.С. Регіональний розвиток (аналіз і прогнозування): [Монографія] / Т.С. Максимова. – Луганськ: Вид-во СНУ ім В.Даля, 2003. – 304 с.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.